

Nová role NATO v evropské bezpečnosti (Přednáška v Betlémské kapli v Praze 29. dubna 1996)

Dámy a pánové jsem rád, že dnes mohu vystoupit na shromáždění nadace Bohemiae v České republice. Je mi velkým potěšením, že zde dnes mohu vystoupit jako generální tajemník NATO. Česká republika je spojována s pojmem střední Evropa. Znamenalo to být ve středu Evropy a nyní je třeba to doplnit tím, že Praha po dlouhou dobu byla důležitým centrem evropského kulturního života. Jak řekl Francois Bondy, během studené války se však termín střední Evropa používal různým způsobem. Ti v tomto regionu, kteří tento název používají, to dělají proto, aby se distancovali od Východu, aby připomněli ostatním, že země za železnou oponou nejsou jen sovětskými satelity. Naštěstí konec studené války nás osvobodil od této úzké

negativní definice. Dnes již střední Evropa není objektem ambicí někoho jiného, střední Evropa má svobodu sama sebe definovanou jako součást něčeho, jako součást Evropy, která je středem stále sjednocenější Evropy.

Co však znamená tato sjednocenější Evropa, co to znamená pro bezpečnost? Ve své krátké poznámce bych chtěl uvést několik myšlenek spojených s těmito důležitými otázkami z perspektivy NATO. V roce 1949 viděli navrhovatelé Washingtonské smlouvy Atlantickou alianci jako úhelný kámen širšího společenství Evropských a severoamerických demokracií, společenství spočívající více na společných hodnotách než na společné obavě. V centru této myšlenky byla poválečná obnova a rekonstrukce západní Evropy. Cílem aliance bylo zadržet hrozbu představovanou sovětskými silami, ale dalším cílem bylo vytvořit bezpečnostní deštník, pod kterým by mohl probíhat proces evropské hospodářské a politické integrace.

Tyto hodnoty propagované a chráněné Severoatlantickou aliancí nikdy nebyly pojmány jakožto hodnoty kulturně nebo geograficky restriktivní, byly v samém srdci všech společností, které toužily po svobodě a demokracii. Jakožto Češi máte právo být pyšní na úspěchy a celosvětovou oblibu prezidenta Havla a dalších předních aktivistů v oblasti lidských práv, kteří udržovali ve střední a východní Evropě tento plamen při životě. Živit a ochraňovat tento plamen na evropském kontinentě bylo vždy cílem NATO. Stejně jako vy jsme se i my tohoto cíle drželi od chvíle, kdy bylo NATO založeno, a držíme se ho i dnes. Chtěl bych dnes složit hold odvážným mužům i ženám, kteří ve vaší zemi i jinde chránili tyto svobody v temných dobách studené války a kteří připravili události, jež přinesly šanci nahradit Evropu rozdělenou do sfér zájmů Evropou sjednocenou společnými hodnotami. Mnozí za to zaplatili cenu nejvyšší, mnoho dalších trpělo ztrátou svobody.

Teď když je studená válka za námi, můžeme v Alianci klást hlavní důraz na náš původní cíl: **bránit a prosazovat demokratické hodnoty a podporovat rozšiřování integračního**

procesu v nové Evropě. V této snaze ovšem nemůže Aliance zůstat osamocena. Ostatní evropské instituce musejí hrát klíčovou roli. Bezpečnost v Evropě po studené válce je mnohem širší než bezpečnost, kterou mohou plně nebo uspokojivě zajistit pouze vojenské prostředky nebo bezpečnostní záruky proti fyzickému útoku. V dnešním světě se etnické, sociální, demografické a ekonomické faktory ovlivňující stabilitu v regionech mohou stát semeništěm mnoha vážnějších konfliktů. Všechny naše instituce musejí být plně zaangażovány do společné práce na zvýšení evropské bezpečnosti v nejširším slova smyslu.

Dovolte mi, abych vám předestřel, jak se NATO vyrovnává s novými okolnostmi na našem kontinentě. Chtěl bych dát jasně najevo, že NATO neupustilo od vůle zabývat se konkrétními bezpečnostními otázkami, toho jsme daleci. Jasně to demonstrujeme v Bosně, kde je NATO v čele mezinárodních sil sestavených kvůli prosazování mírových dohod. Ale znovu zdůrazňuji, není to NATO samotné. IFOR je skutečně opravdovou „koalicí pro mír“. Poprvé za 47letou historii Aliance se její členové spojili s jinými státy - se 17 státy včetně České republiky a dokonce i některých mimoevropských zemí.

Společně pracujeme na zabezpečení trvalého míru, abychom umožnili rekonstrukci životaschopné a mírové občanské společnosti v Bosně a Hercegovině. Kontrolujeme a ujišťujeme se, že zneprátené strany opravdu respektují to, o čem se dohodly. Asi před deseti dny jsme dosáhli termínu D + 120, kdy měly strany konfliktu stáhnout své jednotky a těžké zbraně a pokračovat v procesu demobilizace. Tento proces trvá déle než jsme předpokládali, ale celkově jsme spokojeni s tím jak strany konfliktu dodržují podmínky. Přesto budou jednotky IFOR stále bdělé a na situaci budou bedlivě dohlížet. Bezpečné prostředí a obnovené klima důvěry jsou cíle, ke kterým IFOR směřuje a které jsou základem pro uspořádání voleb v příštím roce. Období do voleb a volby samy budou rozhodující, abychom se ujistili, že lze v Bosně vybudovat trvalý mír.

IFOR nevznikl náhodou. Nebýt Partnerství pro mír, nikdy by se nám nepodařilo vytvořit IFOR tak rychle a efektivně. Partnerství je vlastně výsledkem praktické spolupráce, která nám umožňuje rozvíjet schopnosti partnerů a spojenců tak, aby mohli spolupracovat při různých operacích peace-keeping. Můžeme říci, že například operace *Joint Endeavour* (IFOR) představuje to nejsilnější potvrzení práce, kterou jsme zatím společně vykonali.

Od samého počátku je Česká republika jedním z neaktivnějších účastníků ve všech činnostech v rámci Partnerství pro mír, vytvořila své rovnocenné zastoupení také v rámci NATO a hlavního štábu a vytvořila také tzv. PCC neboli partnerské konvenční buňky, velice úspěšně se také zúčastnila cvičení *Cooperative Challenge*. ČR také zahájila kontakty s pracovníky NATO a jsem přesvědčen, že jste se již přiblížili normám a postupům tak, jak je známe v rámci NATO. Takováto spolupráce s ČR se bude jistě dále rozvíjet. Nemusím zdůrazňovat, že spolupráce v rámci Partnerství připravila také cestu pro účast ČR v jednotkách IFOR pod velením NATO. Český mechanizovaný prapor, který je rozmístěn v sektoru JIH-ZÁPAD jako součást kanadské brigády, velice významným způsobem přispěl k řešení situace a velice si jeho činnosti ceníme. NATO a Partnerství pro mír jsou typickými příklady toho, jak Evropa žije společně. Je také potvrzením logiky zapojení, jak to bylo vyhlášeno vedoucími představiteli NATO v rámci summitu v roce 1994.

Projekt, kterému říkáme Evropa, však nemůže být omezen jen na nějakou hranici, která byla uměle vytvořena před 50 lety. Je faktem, že země mají v současné době stejný postoj k hodnotám, které NATO vytvořilo, a které jim dává možnost také se připojit k naší

Alianci. Řekl bych tedy, že další rozšíření NATO určitě nastane. Svobodná volba pro toto napojení musí být samotným základem, na kterém musíme budovat novou Evropu. Je také v základním zájmu naší bezpečnosti zajistit, aby nové demokracie se nadále rozvíjely v pozitivním směru, a aby se mohly účastnit všech aspektů budování Evropy. Po dobu více než 40 letech politická a také vojenská spolupráce v rámci NATO vyústila v určitý stupeň transparentnosti a důvěry, který nám pomohl vytvořit historicky unikátní stabilitu, která existuje mezi jeho členy. Naším cílem by nyní mělo být rozšíření této zóny tím, že sousedům dáme možnost, aby se staly součástí této unikátní kultury bezpečnosti.

Druhý bod, který bych chtěl zdůraznit, je tento. Ti, kteří se stanou členy NATO, budou plnými členy, budou mít všechny výhody a také všechny z toho plynoucí povinnosti. NATO nemá zájem o nějaké poloviční členy a zcela určitě nemáme vůbec zájem o to, že by se vytvořilo nějaké politické členství, které by nebylo také vojenského charakteru. Všichni, kteří spadají pod článek 5 Washingtonské smlouvy, by měli být schopni splnit všechny své povinnosti také ve jménu druhých.

Třetí bod, který bych chtěl zdůraznit v souvislosti s rozšířením, je potřeba, aby se vše udělalo tak, jak je to správné a to pochopitelně vyžaduje spoustu času. Předtím, než tedy můžeme identifikovat konkrétní kandidáty, musíme vést dialog se všemi zainteresovanými stranami, a to je přesně to, co se v současné době děje. Tento dialog v současné době probíhá, ale před koncem roku budeme mít spoustu práce právě s tímto dialogem, protože je toho hodně o čem musíme diskutovat, musíme hovořit o svých úlohách, povinnostech o své zodpovědnosti, ale také o nákladech, které to pro nás bude představovat, a i o prospěšnosti celého tohoto procesu.

Současně členské státy musí vyhodnotit jakým způsobem noví členové ovlivní politickou a vojenskou strukturu Aliance. Ti, kteří se chtějí stát členy, si také musí uvědomit co to bude znamenat až se stanou členy. To znamená jaký to bude mít vliv na politické a vojenské prostředí, ve kterém jsou, a jakým způsobem to přispěje k jejich bezpečnosti. Myslím si, že toto jsou věci, na které je třeba se soustředit, a tato diskuse by se neměla omezit jen na odborníky, ale měla by být širokou veřejnou diskusí. Musíme také zajistit, aby se vše dělo v duchu důvěry na obou stranách.

Potřebujeme vytvořit novou Evropu, která již nebude omezena dělicími hranicemi tak, jak je vytvořila studená válka. **Potřebujeme také, aby Rusko bylo demokratické a silné, aby bylo naším partnerem, na kterého se můžeme spolehnout.** Jestliže se Rusko bude vyvíjet směrem k demokracii tak, jak si to přeje a jestliže budeme spolupracovat, neměl by v severoatlantické oblasti vzniknout žádný bezpečnostní problém, se kterým bychom se nedokázali vypořádat. Je třeba vytvořit skutečně silné pouto mezi NATO a Ruskem, protože to je základní prvek nového evropského bezpečnostního řádu. Začátek takového vztahu mezi NATO a Ruskem již probíhá, Rusko je součástí koalice IFOR v Bosně a spolupráce mezi jednotkami Ruska a NATO je skutečně vynikající. Měl jsem příležitost přesvědčit se o tom na vlastní oči.

Ale spolupráce v Bosně nestačí. Navrhujeme Rusku určitý vztah, který by nám umožnil vypořádat se z celou řadou dalších problémů, jak zabránit a skoncovat s regionálními krizemi a konflikty, jakým způsobem zabránit nukleární proliferaci, jakým způsobem vytvořit společné strategie, které by nám pomohly vypořádat se s novými bezpečnostními úkoly a nakonec také vytvořit společný a vysoce kooperativní přístup k evropské bezpečnosti. Rusko stále ještě váhá, zda přijme tuto nabídku, stále ještě nenašlo svoji

novou roli v této nové Evropě. Možná, že to všechno bude trvat několik let, ale náš cíl je naprosto jasný, chceme nadále pokračovat v rozvíjení vztahů mezi námi a Ruskem, které umožní pragmaticky řešit problémy, se kterými se setkáme. V této nastoupené cestě budeme pokračovat, protože by bylo historickou chybou, kdybychom vytvořili nové dělící čáry v Evropě a nebo kdybychom jiným způsobem izolovali Rusko. Chceme spolupracovat s Ruskem a chceme, aby toto partnerství bylo zdravé a v duchu spolupráce mezi NATO a Ruskem tak, aby se z toho stal klíčový základ pro bezpečnost v Evropě v období po studené válce.

Dámy a pánové, dokud jsme ještě byli ve svěrací kazajce studené války, NATO se zabývalo spíše potenciálními účinky konfliktu než jeho příčinami. Dnes je náš přístup širší, daleko aktivnější, snažíme se přispívat přímo k tomu, jakým způsobem se vyvíjejí události, jde nám o vybudování skutečné architektury spolupráce a bezpečnosti tak, jak to odpovídá procesu integrace Evropy. Tento proces bude nadále pokračovat na nejrůznějších úrovních institucionálních, politických, ekonomických i sociálních. Posílí to také a nezhorší konsolidaci demokracie a všech příslušných reforem, jejichž svědky jsme v tolika částech střední a východní Evropy. NATO i nadále bude plně podporovat tento proces tak, jako tomu bylo v posledních pěti letech a tak to bude i nadále, i když tak, jak jsem se vám pokusil dnes odpoledne nastínit, to bude znamenat vytvoření NATO s novými úkoly, s novými partnery a nakonec i s novými členy. Děkuji vám.

* * *

Dr. Javier Solana, nar. 1943. V roce 1964 absolvoval studium oboru fyziky na madridské univerzitě. Jako stipendista Fullbrightovy nadace pracoval v letech 1968-71 v USA a po návratu působil jako vysokoškolský pedagog na několika univerzitách. Je členem Španělské dělnické socialistické strany. Čtyřikrát byl zvolen členem Kongresu za Madrid a mimo to působil jako ministr kultury (1982-1988), ministr školství a vědy (1988-1992), a nakonec do prosince 1995 odpovídal za ministerstvo zahraničních věcí. Funkce generálního tajemníka NATO se ujal v prosinci 1995.